

Ez a sikeres öntevékenység olyan lelki gyönyört okoz, amely* a növendéket a leghathatósabban serkenti a további munkára, (esetleg egy-egy cikk megírására a Iuventus-ba!) Márpedig így egyrészt a később olvasandó auktoroknak írásmódját, főleg Tacitusnak rejtvénytyszerű szűkszavúságát fogja szemléletesebben érzékelni, másrészt pedig hozzászokik a konkrét gondolkozásmódnak és mondatfűzésnek ebben a rendszerében a hasonló, szabatos fogalmazás művészetéhez.¹⁸ A kísérleti intelligencia - megfigyelések bőségesen igazolják, hogy a növendékek *ezáltal* a következetes, lényeglátó gondolkozásnak és világos szerkesztésnek: tehát a *forma* és *tartalom* kiegyensúlyozásának elmefegyelmező, gyakorlati tanfolyamát végzik el.

Dr. Visy József

Az állami leányközépiskolák a számok tükrében.

Közel 300 tanár fejtette ki tevékenységét az 1939—40. tanévben a 11 állami leányközépiskolában és feltételezhető, hogy mind a háromszázan és rajtuk kívül még igen sokan mások, végiglapozták az Évkönyveket. A legkülönbözőbb irányú érdeklődés vezethette az olvasókat, hiszen a programértekezésektől és búcsúztatóktól kezdve az iskolák egész évi tevékenységét megtalálni azokban, a jövő tanévre vonatkozó tájékoztatókig.

Nem túlzok bizonyára, ha azt mondom, hogy a legkevesebb érdeklődés a Statisztika című rovatnak jutott ki és ennek korántsem a számoktól való idegenkedésben van a magyarázata, hanem abban, hogy a magukban álló számoszlopok csak igen kevés tekintetben voltak alkalmasak az összehasonlításra, miután hiányzott belőlük az egyes tételek százalékos értéke.

Az alábbi sorokban az Évkönyvek Statisztika című fejezeteinek számadatait igyekszem érzékelhetővé tenni azoknak a megállapításoknak és relációknak bemutatásával, melyeknek birtokába tömérdek számadat kiszámítása és összevetése árán jutottam és amelyeknek közérdekű volta felől nincsen kétségem.

Mindenkit érdekel ugyanis az azonos célkitűzésű intézmények munkásai közül, hogy a társintézmények adatainak és a bennük rejlő eredményeknek összevetése alapján milyen hely illeti meg őket a közösségben és mennyi az a munka, amivel a közös eredményhez hozzájárultak?

Ebben a tekintetben vajmi keveset mondanak az Évkönyvek számadatai a maguk nyersségében, de az összehasonlításra alkalmassá tett állapotukban annál többet és annál érdekesebbet.

Eljárásom módszere az lesz, hogy a különböző vonatkozású adatok összehasonlító táblázatait közlöm az adatok hivatalosan megállapí-

¹⁸ Norden: Die Bildungswerte der lateinischen Literatur und Sprache 12. (Berlin, 1920.)

tott sorrendjében és azokhoz egyenként hozzáfűzöm azokat a megállapításokat, amelyek egyrészt az adatok kiszámítására vonatkoznak, másrészt a meglátott és kiemelésre kínáló összefüggésekre terelik a figyelmet.

Célom kizárólag az általános tájékoztatás és ennek érdekében sem célzatos, sem messzebbmenő következtetések levonására nem vállalkozom. Tényeket állapítok meg számszerű, hiteles adatok egybevetésével, minek következtében a legkülönbözőbb vonatkozásban sorrendbe kell szednem az iskolákat. Ez a sorrend azonban sem nem kritika, sem nem rangsor, hanem a rendkívül sokféle hatás következtében kialakult szám-
adatok sokszor szeszélyesnek tetsző játéka. Az összeállítások legfőbb erénye az, hogy adatai megbízhatók és azért mindenki olyan vonatkozású következtetéseket vonhat belőlük, amilyenre szüksége van; természetesen ebben az esetben tárgyilagos kritika alá kell vetni azokat a körülményeket, melyeknek eredménye lett maga az alapul szolgáló szám-
adat.

* * *

A 11 állami leányközépiskola sorrendje alapítási idejük szerint a következő:

1. Sopron	1871	69 éves,
2. Budapest, Erzsébet Nőiskola	1873	67 éves,
3. Békéscsaba	1874	66 éves,
4. Budapest, Mária Terézia	1875	65 éves,
5. Kassa	1891	49 éves,
6. Szeged	1897	43 éves,
7. Mezőtúr	1897	43 éves,
8. Győr	1908	32 éves,
9. Szombathely	1917	23 éves,
10. Újpest	1919	21 éves és
11. Szolnok	1930	10 éves.

A legrégibb állami leányközépiskola Sopronban, tehát vidéken alakult és csak 2 év múlva követte azt az első fővárosi. A második fővárosit egy évvel megelőzte a békéscsabai. A világháború után csak egy állami leányközépiskola alakult. 65 év óta a fővárosban állami leányközépiskola nem nyílt; a szükségletet a felekezeti és községi leányközépiskolák elégítik ki.

Népesség tekintetében — a beírt nyilvános tanulók figyelembe vételével — az iskolák sorrendje a következő:

1. Budapest, Mária Terézia	768 tanulóval
2. Budapest, Erzsébet Nőiskola	611
3. Kassa	496
4. Szeged	421
5. Győr	348
6. Szombathely	304
7. Újpest	301
8. Békéscsaba	294
9. Szolnok	290

10. Sopron

195

11. Mezőtúr

181

Mind a 11 iskolában együtt 4210 nyilvános tanuló tanult az elmúlt évben. A tanulólétszám átlaga tehát 382. E szerint a legnépesebb iskola tanulóinak száma az átlag kétszerese, a legkevesebbé benépesülté: fele. Az átlagnál több tanulója volt 4 iskolának, kevesebb 7-nek. A négy átlagon felül benépesedett iskolában tanult 2296, az átlagnál néptelebb iskolákban 1914 tanuló. Az előbbi az összes tanulók $\frac{6}{11}$, az utóbbi $\frac{5}{11}$ része. A legnépesebb iskolának 40-nel több tanulója volt, mint a legkevesebbé benépesült iskola tanuló-létszámának négyszerese. A két budapesti iskolában 117 tanulóval több tanult, mint az 5 utolsó helyen álló iskola együttes tanuló-létszáma. A 9 vidéki iskola közül a legnépesebb a két év előtt visszakerült kassai iskola.

A bizonyítványt kapott magántanulóknak a nyilvános tanulókhoz viszonyított százalékos számaránya szerint az iskolák a következő sorrendben állanak:

1. Budapest, Mária Terézia	4.50 % = 27	magántanuló
2. Újpest	3.65 % = 11	"
3. Budapest, Erzsébet Nőiskola	3.44 % = 21	"
4. Mezőtúr	3.30 % = 6	"
5. Kassa	1.81 % = 9	"
6. Szombathely	1.64 % = 4	"
7. Sopron	1.54 % = 3	"
8. Szeged	1.42 % = 6	"
9. Győr	1.15 % = 4	"
10. Szolnok	1.03 % = 3	"
11. Békéscsaba	1.02 % = 3	"

A magántanulók összes száma 97; az átlaga 9. A két budapesti iskolában annyi volt a magántanulók száma (48), mint a 9 vidéki iskolában együttvéve (49).

Az évközben kimaradt tanulóknak a bizonyítványt kapottakhoz való viszonyítása alapján mutatkozó százalékos arányszám szerint a sorrend a következő:

1. Kassa	6.99 % = 33	tanuló
2. Szombathely	5.48 % = 16	"
3. Szolnok	4.64 % = 13	"
4. Mezőtúr	3.87 % = 7	"
5. Újpest	3.65 % = 11	"
6. Szeged	3.39 % = 14	"
7. Budapest, Mária Terézia	3.25 % = 25	"
8. Budapest, Erzsébet Nőiskola	2.93 % = 18	"
9. Győr	2.92 % = 10	"
10. Békéscsaba	2.77 % = 8	"
11. Sopron	1.02 % = 2	"

Az összes kimaradt tanulók száma 147, csak 34-gyel kevesebb, mint a legkevesebbé benépesült iskola növendékeinek létszáma. A kassai iskolában az átlag kétszeresét is meghaladja a kimaradtak arányszáma, ami talán arra vezethető vissza, hogy a szülők és a tanulók a

változott viszonyok között még keresik a nekik és céljaiknak legjobban megfelelő iskolát.

A tanulók kormegoszlását a következő táblázat mutatja:

Születési év	Budapest Mária T.	Budapest Erzsébet	Kassa	Szeged	Győr	Újpest	Szombathely	Békéscsaba	Szolnok	Sopron	Mezőtúr	Összesen	%
1929	62	61	30	43	31	33	37	24	21	23	16	381	9·18
1928	94	87	56	72	70	61	44	38	45	39	33	639	15·39
1927	105	82	65	57	50	45	49	34	49	25	29	590	14·22
1926	94	76	87	63	70	43	38	44	17	31	34	597	14·39
1925	76	84	72	48	35	29	29	41	33	18	27	492	11·86
1924	92	82	50	46	31	32	34	35	61	14	16	493	11·88
1923	104	72	35	39	19	23	30	28	20	23	12	405	9·76
1922	110	51	44	36	29	29	26	26	27	21	8	407	9·81
1921	21	14	24	8	6	5	4	14	5	2	3	106	2·5
1920	2	2	6	—	1	1	1	4	2	—	1	20	0·48
1919	—	3	3	1	—	—	—	—	—	—	1	8	0·19
1918	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	0·02
1917	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	0·05
1916 vagy előbb	8	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	9	0·22
Összesen :	770	614	472	413	342	301	292	289	280	196	181	4150	100 —

Törvényesnél fiatalabb korú tanuló nincsen; idősebb 20 van, kik természetesen valamennyien magántanulók. Ezekből Budapest Mária Teréziában van 10, Budapest Erzsébet Nőiskolában 3, Kassán 1, Békéscsabán 1 és Mezőtúron 2. A tanulók kormegoszlása arányosnak mondható: a törvényes koru tanulók százalékos arányszáma 10–15 körül mozog évfolyamonként.

A tanulók felekezetek szerinti megoszlását az alábbi táblázat mutatja:

Az egyes iskolák vonzóterületük felekezeti viszonyait tükrözik vissza a tanulóifjúság felekezeti megoszlásában. A legtöbb római katolikus Szombathelyen van, azután Szolnok, Szeged, Budapest Erzsébet Nőiskola, Újpest, Győr, Kassa és Budapest Mária Terézia következnek, végül Sopronban még meghaladja számuk az 50 %-ot. Békéscsaba és Mezőtúr messze alatta maradnak az átlagnak. Legtöbb református tanuló Mezőtúron van, utána az Erzsébet Nőiskola következik, majd Békéscsaba. A többi iskolában az arányszám átlagon alul marad. Az evangélikusok legtöbben Sopronban vannak, azután Békéscsaba következik; Győr és Szombathely még eléri az átlagot, a többi iskola annak alatta marad. Meg kell emlékezni az izraelitákról, akik a katolikusok közel 60 %-os arányszáma után második helyen állanak 16·26 %-kal. Legtöbben a Budapest Mária Teréziában vannak, ahol 30·25 %-ot érnek el, míg a másik budapesti iskolában 8·36 %-kal a katolikus tanulóknak csak nyolcadrészét teszik. Átlagon felül vannak még Kassán, Szegeden, Győrött és Újpesten, megközelítik az átlagot Békéscsabán, a töb-

Vallás felekezet	Budapest Mária T.	Budapest Erzsébet	Kassa	Szeged	Győr	Újpest	Szombat- hely	Békéscsaba	Szolnok	Sopron	Mezőtúr	Összesen	%
Római kat.	55.19 425	64.33 395	59.32 280	68.28 282	59.95 205	62.13 187	76.72 224	35.64 103	74.64 209	51.5 101	25.97 47	2458	59.23
Görög kat.	0.65 5	1.46 9	5.72 27	1.21 5	—	0.66 2	0.34 1	—	—	0.51 1	—	50	1.21
Református	10.78 83	18.40 113	11.44 54	10.65 44	9.65 33	12.96 39	7.53 22	16.95 49	11.78 33	6.13 12	59.67 108	590	14.22
Evangelikus	2.86 22	6.84 42	4.45 21	2.18 9	13.74 47	4.65 14	8.22 24	31.14 90	2.50 7	34.69 68	6.63 12	356	8.58
Unitárius	0.26 2	0.33 2	—	—	—	1.00 3	—	—	0.36 1	—	—	8	0.19
Görög kel	—	0.16 1	—	0.73 3	0.29 1	—	0.34 1	1.04 3	—	—	—	9	0.22
Baptista	—	—	—	—	—	0.66 2	—	—	—	0.51 1	—	3	0.07
Mohamedán	—	0.16 1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	0.02
Izraelita	30.26 233	8.32 51	19.07 90	16.95 70	16.37 56	17.94 54	6.85 20	15.23 44	10.72 30	6.63 13	7.73 14	675	16.26
Összesen :	770	614	472	413	342	301	292	289	280	196	181	4150	100 -

bi iskolában átlagon alul maradnak. Általában a kereskedelmi és ipari jellegű helyeken a számuk nagyobb. Az 1939. évi IV. t. c. végrehajtása máris érezteti hatását.

A tanulók anyanyelv szerinti megoszlását az alábbi táblázat tünteti fel:

Anya- nyelv	Budapest Mária T.	Budapest Erzsébet	Kassa	Szeged	Győr	Újpest	Szombat- hely	Békéscsaba	Szolnok	Sopron	Mezőtúr	Összesen	%
Magyar	99.74 768	99.19 609	95.97 453	99.76 412	99.12 339	100.00 301	99.31 290	98.27 284	100.00 280	94.90 186	100.00 181	98.88 4103	
Egyéb	0.25 2	0.81 5	4.03 19	0.24 1	0.88 3	—	0.69 2	1.73 5	—	5.10 10	—	1.12 47	

Nem magyar anyanyelvűek az átlagon felül csak a nemzetiségi vidékeken levő iskolákban vannak, így Sopronban 5 % német, Kassán és Békéscsabán 4.03, illetve 1.73 % tót anyanyelvű. Valamennyi tanulója magyar anyanyelvű az újpesti, szolnoki és mezőtúri iskolának.

Az alábbi táblázat a tanulók nyelvismeretét tünteti fel:

A tanulók létszámának, valamint az idegen nyelven beszélők szá-

Nyelvismeret	Budapest Mária T.	Budapest Erzsébet	Kassa	Szeged	Győr	Újpest	Szombat- hely	Békéscsaba	Szolnok	Sopron	Mezőtúr	Összesen	%
Németül is tudott	328	297	126	94	81	58	54	35	21	95	10	1199	28·90
Szlovákul „	10	5	288	4	2	—	—	20	—	—	—	329	7·93
Románul „	3	9	—	1	—	1	—	3	1	—	—	18	0·43
Horv.-szerb. „	1	—	1	2	1	—	—	—	—	—	—	5	0·12
Franciául „	122	67	22	10	8	6	3	1	6	34	1	280	6·75
Angolul „	65	24	23	22	3	5	2	6	1	7	1	159	3·83
Olaszul „	1	9	—	5	1	—	—	—	—	—	—	16	0·38
Más ny. nyelv. „	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	5	0·12
Lengyelül „	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	0·02
Bolgárlul „	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	0·05
Oroszul „	—	1	4	—	1	—	—	1	—	—	—	7	0·17
Más k. nyelv. „	—	2	—	—	—	1	—	—	—	—	—	3	0·07
Id. nyelv. besz.	533	417	466	138	97	71	59	66	29	136	12	2024	48·77
Százalék	69·22	67·92	98·73	33·41	28·36	23·59	20·21	22·84	10·56	69·39	6·36	48·77	

mának és százalékának feltüntetésével az idegen nyelvek elterjedettsége szerint az iskolák sorrendje a következő:

1. Kassa 472—446=98·73 %,
2. Sopron 196—136=69·39 %,
3. Budapest Mária Terézia 770—533=69·22 %,
4. Budapest Erzsébet Nőisk. 614—417=67·92 %,
5. Szeged 412—138=33·41 %,
6. Győr 339—97=28·36 %,
7. Újpest 301—71=23·59 %,
8. Békéscsaba 284—66=22·84 %,
9. Szombathely 290—59=20·21 %,
10. Szolnok 280—29=10·56 %,
11. Mezőtúr 181—12=6·36 %.

Természetes, hogy ebben a táblázatban is a nemzetiségi vidékeken és a fővárosban levő iskoláké az elsőség, a szinmagyar vidékek iskolái az utolsó helyekre szorulnak. Legtöbben németül tudnak; a kassai iskola segítségével második helyre kerültek a tótul is tudók. Franciául majdnem 7, angolul majdnem 4 % beszél. A magyar vidékek iskolái között Szegedé a legjobb helyezés, ami a szinmagyar város magas műveltségének beszédes bizonyítéka. Az utóbbi két évtizedben lényegesen gyarapodott az idegen nyelven beszélő tanulók száma, ami különösen a modern nyelvek intenzívebb és korszerűbb tanításának eredménye.

A tanulók megoszlását a szülők foglalkozása szerint a következő táblázat tünteti fel:

Mezőgazdasággal foglalkozók gyermekei legnagyobb számmal vannak a mezőtúri, legkisebbel az újpesti iskolában. Sopronban a 10 %-hoz bizonyára az internátus juttatta őket, aminek befolyása általában érvényesül. Az ipari foglalkozásúak terén Újpest vezet 24·58 %-kal, utána Kassa, Mezőtúr és Szolnok következnek. Az átlagot eléri még Győr és

Az iskola megnevezése	I. Mezőgazdaság	II. Ipar	III. Kereskedelem	IV. Közlekedés	V. Értelmiség (hivatali és szabad p.)	VI. Egyéb	Összesen
Budapest Mária Terézia ^{0/0}	130 10	1117 86	2195 169	1052 81	4675 360	831 64	770
Budapest Erzsébet Nőiskola ^{0/0}	358 22	961 59	993 61	1417 87	5847 359	424 26	614
Kassa ^{0/0}	424 20	1949 92	1547 73	996 47	4258 201	826 39	472
Szeged ^{0/0}	315 13	1234 51	1332 55	799 33	5908 244	412 17	413
Győr ^{0/0}	672 23	1403 48	1814 62	468 16	5146 176	497 17	342
Újpest ^{0/0}	100 3	2458 74	1396 42	997 50	4551 137	498 15	301
Szombathely ^{0/0}	308 9	1199 35	1472 43	1815 53	4932 144	274 8	292
Békéscsaba ^{0/0}	761 22	1384 40	1696 49	657 19	5052 146	450 13	289
Szolnok ^{0/0}	571 16	1680 47	1357 38	1107 31	4321 121	964 27	280
Sopron ^{0/0}	1071 21	817 16	816 16	1225 24	5663 111	408 8	196
Mezőtúr ^{0/0}	1768 32	1768 32	1492 27	497 9	4420 80	055 1	181
Összesen : ^{0/0}	460 191	1398 580	1531 635	1035 430	5010 2079	566 235	10000 4150

Békéscsaba; a budapesti iskolák azonban alatta maradnak. Mezőtúron éppen annyi az ipari, mint a mezőgazdasági foglalkozású szülők gyermeke. Kereskedők gyermekei legnagyobb számmal a Mária Teréziában tanulnak (21.95 %), majd sorrendben így következnek: Győr, Békéscsaba, Kassa, az átlagon felül, Mezőtúr, Szombathely, Újpest, Szolnok, Szeged, Erzsébet Nőiskola és Sopron, az átlagon alul. Közlekedés: átlagon felül van 5 iskola: Szombathely, Bp. Erzsébet Nőiskola, Sopron, Szolnok és Bp. Mária Terézia, átlagon alul 6: Újpest, Kassa, Szeged, Békéscsaba, Mezőtúr és Győr. Értelmiségiek az átlagon felüli létszámmal: Szegeden, Bp. Erzsébet Nőiskolában, Sopronban, Győrött és Békéscsabán, az átlagon alul: Szombathelyen, Bp. Mária Teréziában, Újpesten, Szolnokon, Mezőtúron és Kassán. Az iskola székhelyének és vonzóterületének társadalmi összetétele csaknem tökéletesen visszatükröződik ebben a vonatkozásban is.

A szülők lakhelye szerint a tanulók megoszlása a következő.

Legtöbb helybeli tanulója Kassának van; 10 %-kal haladja meg az átlagot. Legkevesebb Újpestnek; több, mint 10 %-kal marad az átlag alatt. Legtöbb a vidéki tanuló Újpesten, Mezőtúron, Sopronban és Békéscsabán. Mezőtúron és Sopronban ezt az internátus okozza. E tekintetben Bp. Mária Terézia az utolsó előtti helyre kerül. Nincsen kül-

A szülők laknak	Budapest Mária T.	Budapest Erzsébet	Kassa	Szeged	Győr	Újpest	Szombat- hely	Békéscsaba	Szolnok	Sopron	Mezőtúr	Összesen	%
Az iskola székhelyén	81 69 629	72 80 447	84 53 399	78 21 323	73 39 251	61 13 184	78 76 230	66 43 192	77 14 216	64 33 126	63 53 115	3112	74 99
Vidéken	17 27 133	26 38 162	13 98 66	20 58 85	26 61 91	38 54 116	20 90 61	32 53 94	22 50 63	35 11 69	36 47 66	1006	24 24
Külföldön	1 04 8	0 82 5	1 49 7	1 21 5	— —	0 33 1	0 34 1	1 04 3	0 36 1	0 51 1	— —	32	0 77
Összesen:	770	614	472	413	342	301	292	289	280	196	181	4150	100 00

földi honos tanulója Győrnek és Mezőtúrnak; legtöbb Kassának van (7=1 50 %).

A naponta vonaton, vagy autóbuszon utazó tanulók számát az osztályozott nyilvános tanulók számához viszonyítva a következő táblázat mutatja:

1. Újpest	112=38 49 %
2. Békéscsaba	66=23 08 %
3. Budapest Mária Terézia	115=15 48 %
4. Budapest Erzsébet Nőisk.	77=12 94 %
5. Szombathely	37=12 80 %
6. Szolnok	30=10 91 %
7. Szeged	31=7 62 %
8. Győr	22=6 49 %
9. Kassa	24=5 17 %
10. Sopron	2=1 04 %
11. Mezőtúr	—=— %

Legnagyobb arányszámot Újpest mutat, ezt azonban a vele egybe nőtt Rákospalota területéről utazók nagy száma (79) okozza, akik pár perces villamoson való utazással jutnak az iskolába. Békéscsabán 31 gyulai tanuló 26 perces vonaton való utazással éri el az iskolát. Mezőtúr évkönyve nem tartalmaz errenézve adatot, feltehető, hogy utazó tanulója nincsen.

A tanulók óramulasztását az alábbi táblázat mutatja:

(A mulasztott órák száma osztva a bizonyítványt kapott nyilvános tanulók számával.)

1. Sopron	14.479 : 193=74,
2. Budapest Mária Terézia	50.599 : 743=68,
3. Szombathely	19.253 : 288=67,
4. Újpest	17.258 : 291=59,
5. Szeged	23.119 : 407=57,
6. Budapest Erzsébet Nőisk.	33.816 : 595=57,
7. Szolnok	15.470 : 275=56,
8. Győr	18.208 : 339=53,
9. Kassa	22.208 : 464=48,
10. Békéscsaba	10.897 : 286=38,
11. Mezőtúr	5.667 : 178=31.

Az átlag 55. A mulasztott órák egy tanulóra eső száma 7 iskolában nagyobb az átlagnál és csak 4-ben kisebb. 5 iskola mozog az átlag körül.

A magaviseleti érdemjegyeknek a bizonyítványt kapott nyilvános tanulók számához viszonyított $\%$ -os aránya szerint az iskolák sorrendje — az összes viseleti jegyek feltüntetésével — a következő:

A magaviseleti érdemjegy	Sopron	Szeged	Szombathely	Budapest Erzsébet	Kassa	Budapest Mária T.	Békéscsaba	Szolnok	Újpest	Győr	Mezőtúr	Összesen	$\%$
Jeles $\%$	97.42	89.18	85.42	84.8	65.63	65.27	64.68	63.64	60.48	51.92	46.06		
	188	363	246	505	304	485	185	175	176	176	82	2885	71.09
Jó $\%$	2.07	10.56	14.23	14.96	34.12	34.45	35.32	32.73	36.77	48.08	38.22		
	4	43	41	89	158	256	101	90	107	163	68	1120	27.60
Elégséges $\%$	0.51	0.26	0.35	0.17	0.22	0.28	—	3.63	2.75	—	15.72		
	1	1	1	1	1	2	—	10	8	—	28	53	1.31
Összesen:	193	407	288	595	463	743	286	275	291	339	178	4058	100.00

A legelső helyen álló iskolában (Sopronban) a jelesviseletű tanulók aránya 26.33 $\%$ -kal haladja meg az átlagot és ugyanakkor természetesen a jó viseletűek 25.53 $\%$ -kal maradnak az átlag alatt. Általában 4 iskola van jeles viseletűek tekintetében az átlag fölött, a többi alatta. Mezőtúron 25.03 $\%$ -kal kevesebb a jeles viseletű az átlagnál, de a jó viseletűek 10 $\%$ -kal meghaladják azt. Győrben a jók arányszáma 20.48 $\%$ -kal több az átlagnál. Békéscsabán és Győrött elégséges viseleti jegyet kapott tanulóknak (53) több, mint a fele van (28), — 14.41 $\%$ -kal haladják meg az arányszámot. A nagy ingadozások — feltűnően jó és feltűnően rossz eredmények — kétségtelen bizonyosságai annak, hogy az elbírálásból hiányoznia kell az azonos elvből folyó egyöntetűségnek.

Az alábbi táblázat az általános tanulmányi eredményt tünteti fel az összes bizonyítványt kapott nyilvános és magántanulók eredményeinek figyelembe vételével:

A táblázat felbontása:

I. Az iskolák sorrendje a kitűnő rendű tanulók arányszáma szerint:	II. Az iskolák sorrendje a jeles rendű tanulók arányszáma szerint:
1. Békéscsaba 38=13.15 $\%$	1. Sopron 26=13.27 $\%$
2. Bp. Erzsébet N. 65=10.59 "	2. Szolnok 26= 9.29 "
3. Győr 37=10.82 "	3. Szeged 37= 8.96 "
4. Kassa 46= 9.76 "	4. Győr 26= 7.60 "
5. Szombathely 27= 9.25 "	5. Békéscsaba 21= 7.27 "
6. Sopron 18= 9.18 "	6. Kassa 34= 7.24 "
7. Bp. Mária T. 69= 8.96 "	7. Bp. Erzsébet N. 44= 7.17 "
8. Szeged 37= 8.96 "	8. Mezőtúr 12= 6.63 "
9. Szolnok 25= 8.93 "	9. Bp. Mária T. 43= 5.58 "
10. Újpest 19= 6.31 "	10. Újpest 18= 5.98 "
11. Mezőtúr 10= 5.53 "	11. Szombathely 14= 4.80 "

III. Az iskolák sorrendje a *jó* rendű tanulók számaránya szerint:

1. Sopron	104=53·06	%
2. Győr	174=50·88	"
3. Szombathely	144=49·32	"
4. Bp. Mária T.	310=40·27	"
5. Bp. Erzsébet N.	310=40·06	"
6. Békéscsaba	110=38·06	"
7. Mezőtúr	68=37·56	"
8. Kassa	173=36·73	"
9. Szeged	144=34·87	"
10. Szolnok	97=34·64	"
11. Újpest	95=31·56	"

V. Az iskolák sorrendje az *egy tárgyból elégtelen* osztályzatot kapott tanulók arányszáma szerint:

1. Újpest	31=10·30	%
2. Szolnok	28=10·00	"
3. Mezőtúr	14= 7·74	"
4. Kassa	28= 5·97	"
5. Bp. Erzsébet N.	30= 4·89	"
6. Bp. Mária T.	37= 4·79	"
7. Szeged	19= 4·60	"
8. Békéscsaba	11= 3·80	"
9. Szombathely	9= 3·08	"
10. Győr	4= 1·17	"
11. Sopron	—= —·—	"

IV. Az iskolák sorrendje az *elégséges* rendű tanulók arányszáma szerint:

1. Újpest	135=44·85	%
2. Szeged	164=39·71	"
3. Mezőtúr	69=38·12	"
4. Bp. Mária T.	293=38·06	"
5. Kassa	178=37·79	"
6. Bp. Erzsébet	221=35·99	"
7. Békéscsaba	104=35·99	"
8. Szombathely	97=33·21	"
9. Szolnok	89=31·78	"
10. Győr	101=29·53	"
11. Sopron	47=23·98	"

VI. Az iskolák sorrendje a *2-4 tárgyból elégtelen* osztályzatot kapott tanulók arányszáma szerint:

1. Szolnok	15= 5·36	%
2. Mezőtúr	6= 3·31	"
3. Szeged	12= 2·90	"
4. Kassa	12= 2·54	"
5. Bp. Mária T.	18= 2·34	"
6. Békéscsaba	5= 1·73	"
7. Bp. Erzsébet N.	8= 1·30	"
8. Újpest	3= 1·00	"
9. Sopron	1= 0·51	"
10. Szombathely	1= 0·34	"
11. Győr	—= —·—	"

Négyenél több tárgyból összesen 2 tanuló bukott (0·05 %), mind a kettő Mezőtúron (1·11 %).

Általános tanulmányi eredmény	Budapest Mária T.	Budapest Erzsébet	Kassa	Szeged	Győr	Újpest	Szombathely	Békéscsaba	Szolnok	Sopron	Mezőtúr	Összesen	%
Kitűnő rendű	8·96	10·59	9·76	8·96	10·82	6·31	9·25	13·15	8·93	9·18	5·53	391	9·44
Jeles rendű	5·58	7·17	7·21	8·96	7·60	5·98	4·80	7·27	9·29	13·27	6·63	301	7·27
Jó rendű	40·27	40·06	36·73	34·87	50·88	31·56	49·32	38·06	4·64	53·06	37·56	1665	40·12
Elégs. rendű	38·06	35·99	37·79	39·71	29·53	44·85	33·21	35·99	31·78	23·98	38·12	1498	36·08
1 tárgyból elégt.	4·79	4·89	5·94	4·60	1·17	10·30	3·08	3·80	10·00	—	7·74	211	5·09
2-4 tárgy. elégt.	2·34	1·30	2·54	2·90	—	1·00	0·34	1·73	5·36	0·51	3·31	81	1·95
Több f. elégt.	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1·11	2	0·05
Összesen:	770	614	471*	413	342	301	292	289	280	196	181	4149	100·00

* Egy tanuló osztályzatlan maradt.

A tanulmányi eredmény értékszámainak összevetésével az iskolák sorrendje a következő:

1. Sopron	2.00 értékkel
2. Győr	2.13 "
3. Budapest Erzsébet Nőiskola	2.15 "
4. Szombathely	2.23 "
5. Békéscsaba	2.23 "
6. Szolnok	2.32 "
7. Budapest Mária Terézia	2.32 "
8. Szeged	2.35 "
9. Kassa	2.34 "
10. Mezőtúr	2.41 "
11. Ujpest	2.47 "

Eszerint az általános osztályzat értékszámai 0.47 % ingadozást mutatnak a legjobb és legrosszabb általános előmeneteli iskolák között.

Az egyes iskolákban őrzött vagyontárgyak darabszámát és értékét tekintve az iskolák sorrendje a következő:

1. Budapest Erzsébet Nőiskola	25.601 drb.	286.379.51 P értékben,
2. Budapest Mária Terézia	24.382 "	235.083.12 " "
3. Ujpest	11.221 "	131.068.04 " "
4. Békéscsaba	14.502 "	127.251.49 " "
5. Szeged	11.514 "	99.699.— " "
6. Sopron	8.952 "	75.061.97 " "
7. Szombathely	6.220 "	48.048.71 " "
8. Kassa	10.053 "	47.695.95 " "
9. Győr	14.861 "	47.431.11 " "
10. Mezőtúr	9.742 "	46.327.74 " "
11. Szolnok	3.190 "	28.350.— " "

A 11 iskolában őrzött vagyontárgyak darabszáma: 140.238, értéke: 1.172.396.64 pengő. A 12.749 darabátlagot 4 intézet haladja meg és további kettő megközelíti; a 106.581.51 P értékátlagot is 4 intézet haladja meg. Feltűnő, hogy a győri iskola 14.681 drb. leltári tárggyal még a felét sem éri el az értékátlagnak, Ujpest pedig darabszám szerint az átlagnak alatta marad ugyan 1528 darabbal, de 25.000 P-vel meghaladja az értékátlagot. A két budapesti intézet a vagyontárgyak száma tekintetében az átlag kétszerese körül mozog, értékre pedig az Erzsébet Nőiskola az átlag két és félszeresét, a Mária Terézia annak két és egynegyedszeresét is meghaladja. Az Erzsébet Nőiskola leltári vagyona az utolsó 6 helyen álló intézet együttes leltári vagyonának értékével ér fel, míg a Mária Terézia az utolsó ötével; darabszámra azonban az említett iskolák vagyontárgyainak csak a fele körül mozognak. Az összehasonlításnál figyelembe kell venni, hogy a nagyobb ingadozásokat mutató különbségek egyik oka, hogy a pengőértékre történt átszámítás alkalmával nem használtak azonos kulcsot.

Az utóbbi 21 év alatti, valamint az előző évhez viszonyított változásokat a tanuló létszám tekintetében az alábbi táblázat tünteti fel:

1. Erzsébet Nőikola	+379	(21 év alatt)	+ 4	(a mult évihez képest)
2. Békéscsaba	+106	"	— 8	"
3. Újpest 1	+ 95	"	— 7	"
4. Szeged	+ 20	"	—44	"
5. Sopron	— 2	"	—28	"
6. Mezőtúr	— 20	"	—36	"
7. Szombathely	— 27	"	—38	"
8. Bp. Mária Terézia	— 28	"	—69	"
9. Győr	— 38	"	—18	"
10. Szolnok 2)	— —	"	—14	"
11. Kassa 3)	— —	"	—52	"

1) Csak 18 éves. 2) Csak 10 éves. 3) Csak 2 éves.

Eszerint a tanulók száma 21 év alatt 4 iskolában gyarapodott, 5 iskolában fogyott, 2 iskolának adatait — rövidebb élettartamuk miatt — nem szabad a többiekkel összemérni. Az utolsó esztendőben egyedül az Erzsébet Nőiskola tanulóinak létszáma gyarapodott, a többieké fogyott. A létszámra legnagyobb iskola idei vesztesége a legtöbb (69), utána Kassa, Szeged és Szombathely következnek (52, 44 és 36); a két legkisebb népességű iskola: Sopron és Mezőtúr 28, illetve 36 tanuló vesztek. A létszám-apadásnak kétségtelenül egyik oka az 1939. évi IV. t. c. végrehajtása, ez azonban tüzetesebb vizsgálódás után nyilvánvalóan csak az apadás 20 %-át teszi ki. Ha másik 20 %-ra tesszük a statisztikai adatokból ilyenekül kétségtelenül meg nem állapítható, de ugyanilyen okokra joggal visszavezethető veszteséget, még mindig 60 % marad, amit a természetes szaporodás apadásának és a viszonyok romlásának rovására kell és lehet írni.¹

A tanítás céljaira használt iskolai helyiségek (tantermek, hittantermek, énektérme, rajztérme, tornatermek, kézimunkatermek, vetítőtérme, előadók) alapterületéből egy tanulóra eső férőhely alapján az iskolák sorrendjét a következő táblázat mutatja:

Sorszám	Az iskola neve	A tanítás céljait szolgáló helyiségek alapterülete m ²	A tanulók száma az 1939—40. tanévben	Osztályok száma	Egy tanulóra esik m ²	Jegyzet
1.	Mezőtúr	894	182	8	4·87	
2.	Győr	1445	348	12	4·15	
3.	Sopron	724	195	8	3·71	
4.	Békéscsaba	1065	294	8	3·62	
5.	Újpest	1062	301	8	3·52	
6.	Szeged	1417	421	12	3·36	
7.	Kassa	1342	496	13	2·90	
8.	Szolnok*	755	290	8	2·60	
9.	Budapest Mária T.	1971	768	18	2·56	*A II. félévben
10.	Budapest Erzsébet	1511	611	16	2·47	5 tanterem
11.	Szombathely	683	304	9	2·24	nem volt használható.

1) Hogy mennyire a *születéscsökkenés* a létszámhanyatlás fő oka, arra folyóiratunk egy másik e számbeli cikkében (Egyke-gyermek az iskolában) bőseges utalást talál az olvasó. (Szerk.)

A legtágasabb iskola (Mezőtúr) több, mint kétszerannyi férőhelyet ($4\cdot87\text{ m}^2$) tudott biztosítani növendékeinek, mint a legmostohább viszonyok között lévő (Szombathely, $2\cdot24\text{ m}^2$). A budapesti nagy iskolák a 9., illetve 10. helyre szorultak, jöllehet a Mária Terézia növendékeinek száma az előző évihez viszonyítva 69-cel, 1933-34. évi létszámhoz viszonyítva 207 fővel apadt. A harmadik helyen álló — közismerten mostoha viszonyok között lévő — soproni iskola, növendékei csekély számának köszönheti jó helyezését. Az egy tanulóra eső átlag $3\cdot27\text{ m}^2$; az átlagon felül van 6 iskola: 56 osztállyal és 1741 tanulóval, az átlagon alul 5 intézet: 64 osztállyal és 2469 tanulóval. 728 tanulóval több van, tehát az átlagnál rosszabb, mint kedvezőbb elhelyezésben.

Bár csak részben készültek a Statisztika című rovat adatai alapján az alábbi kimutatások, de, mert az általános kép kialakításához lényegesen hozzájárulnak, közlésüket szükségesnek találjuk:

Az igazgatók és a tanári testület tagjainak figyelembe vételével az egy-egy tanárra eső — osztályozott nyilvános és magántanulók száma szerint az iskolák sorrendje a következő:

1. Kassa	472	tanulóval,	25	tanárral,	19	tanulóval	fejenként,
2. Békéscsaba	289	"	16	"	18	"	"
3. Szeged	413	"	29	"	17	"	"
4. Szolnok	280	"	17	"	16	"	"
5. Szombathely	292	"	18	"	16	"	"
6. Újpest	301	"	18	"	16	"	"
7. Győr	342	"	21	"	16	"	"
8. Bp. Mária T.	770	"	53	"	14	"	"
9. Mezőtúr	181	"	14	"	13	"	"
10. Bp. Erzsébet N.	614	"	56	"	11	"	"
11. Sopron	196	"	21	"	9	"	"

A viszonylag legkisebb létszámú tanári testület tagjaira fejenként több, mint kétszerannyi tanuló esik, mint a viszonylag legnagyobb létszámú testület tagjaira.

Az osztályok száma szerint az iskolák sorrendje a következő:

1. Bp. Mária Terézia	18	osztály,	768	nyilvános tanuló,	42	átlaggal
2. Bp. Erzsébet N.	16	"	611	"	39	"
3. Kassa	13	"	496	"	38	"
4. Szeged	12	"	421	"	35	"
5. Győr	12	"	348	"	29	"
6. Szombathely	9	"	304	"	33	"
7. Újpest	8	"	301	"	38	"
8. Békéscsaba	8	"	294	"	37	"
9. Szolnok	8	"	290	"	36	"
10. Sopron	8	"	195	"	24	"
11. Mezőtúr	8	"	181	"	22	"

Minthogy az iskola hivatás betöltése szempontjából nyújt jelentős támpontot, szükségesnek látszik, hogy az alábbi két táblázatot is közöljük:

A tanulók megoszlása a négy alsó és négy felső osztály között: (Az iskola neve után álló első szám a négy alsó, a második a négy felső osztályba járó tanulók száma; az utolsó számjegy a felső osztályúak százalékos viszonya az egész létszámhoz.)

1. Bp., Mária Terézia	375 + 395 = 51·30 ‰,
2. Budapest, Erzsébet Nőiskola	325 + 289 = 47·07 ‰,
3. Békéscsaba	161 + 128 = 44·29 ‰,
4. Szolnok	164 + 116 = 41·43 ‰,
5. Szeged	256 + 157 = 38·01 ‰,
6. Szombathely	181 + 111 = 38·01 ‰,
7. Sopron	123 + 73 = 37·24 ‰,
8. Újpest	191 + 110 = 36·54 ‰,
9. Kassa	304 + 167 = 35·46 ‰,
10. Győr	243 + 99 = 28·95 ‰ és
11. Mezőtúr	135 + 46 = 25·41 ‰

Az érettségizettek arányszáma a tanulólétszám százalékában :

1. Budapest, Mária Terézia	108 = 14·03 ‰,
2. Békéscsaba	35 = 12·11 ‰,
3. Szolnok	27 = 9·64 ‰,
4. Újpest	28 = 9·30 ‰,
5. Budapest, Erzsébet Nőiskola	55 = 8·96 ‰,
6. Szeged	35 = 8·47 ‰,
7. Kassa	36 = 7·67 ‰,
8. Győr	25 = 7·31 ‰,
9. Szombathely	19 = 6·51 ‰,
10. Sopron	12 = 6·12 ‰ és
11. Mezőtúr	7 = 3·87 ‰.

A legfigyelemreméltóbb jelenségek a létszám, osztályok, tanári létszám, a tanulók alsó és felső osztályok közötti megoszlása, érettségizettek arányszáma és a vagyontárgyak és értékük megoszlása, amelyeket a kiegyenlítés felé segíteni csak lassú és céltudatos munkával kell és lehet és akkor is hosszú időt igényel. Azok a különbségek, amelyek a tanulók elbírálásának eredményeit összehasonlító táblázatokból kitűnnek, olyan természetűek, amelyeket legalább a vezetőkkel megtartandó közös megbeszélések, a módszeres és nevelési tárgyú értekezletek egységes irányítású, idevonatkozó, komoly elmélyedésű, alapos megtárgyalásai a legrovidebb idő alatt kiküszöbölhetnének.

Ha a megértő érdeklődést csak kismértékben is sikerült soraimmal felkelteni, ha a kitűzött céloom — az általános tájékoztatás — mellett a javításra szoruló dolgok tekintetében is történni fog valami, nem sajnálom sem az időmet, sem a munkámat.

Banner Benedek dr.

Pedagógia és politika.

Ha pedagógusok társaságában egyszer-egyszer felmerül a kérdés, hogy lehet-e kapcsolat pedagógia és politika között, tíz jelenlevő közül kilencen minden bizonnyal el fogunk itélni mindennemű „politizálást az iskolateremben” és arra az álláspontra fogunk helyezkedni, hogy a pedagógiának meg kell őriznie függetlenségét. „A nevelés örök értékek felé irányul és így nem lehet tiszavirág-életű politikai pártok játékszere”, ez